

ROMAN JURKOWSKI

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

**10 LAT „TAWRICZESKICH CZTIENIJ”
W SANKT PETERSBURGU.
NAUKOWA DZIAŁALNOŚĆ CENTRUM HISTORII
PARLAMENTARYZMU (2007–2016)**

**10 years of „Tawriczeskije Cztienija” in St. Petersburg.
Scientific Activity of the Center for the History of Parliamentarism
(2007–2016)**

SŁOWA KLUCZOWE: Centrum Historii Parlamentaryzmu, Sankt Petersburg, Pałac Taurydzki, konferencje naukowe „Tawriczeskije Cztienija”, historia Dumy Państwowej Imperium Rosyjskiego

KEYWORDS: Center for the History of Parliamentarism, Sankt Petersburg, Tauridic Palace, scientific conferences “Tawriczeskije Cztienija”, history of State Duma of the Russian Empire

ABSTRACT: This article is an analysis of the nine yearbooks containing the scientific materials from the conferences “Tawriczeskije Cztienija”, organized annually since 2007 by the Center for the History of Parliamentarism. This institution is located in St. Petersburg, in the Tauridic Palace, which is the historic seat of the State Duma. These conferences are the most important scientific meetings in the Russian Federation devoted to the history of parliamentarism in Russia. The nine editions of the same name as the conferences, include 303 scientific articles, 281 of which concern the history of the State Duma and the State Council, and 22 texts are devoted to the contemporary parliament of the Russian Federation. The article discusses, in the form of tables: the subject matter of all texts, with particular reference to studies on Polish issues.

Od 10 lat, w grudniu każdego roku, w Pałacu Taurydzkim, historycznej siedzibie Dumy Państwowej Imperium Rosyjskiego, odbywają się największe w Federacji Rosyjskiej konferencje naukowe poświęcone dziejom parlamentaryzmu w Rosji. Ich organizatorem jest Centrum Historii Parlamentaryzmu działające przy Międzyparlamentarnym Zgromadzeniu Państw Uczestników Wspólnoty Niepodległych Państw. Obie te instytucje mieszczą się w tym zabytkowym gmachu. Konferencje gromadzą liczne grono historyków i politologów z Federacji Rosyjskiej, Wspólnoty Niepodległych Państw i innych krajów świata. W niniejszym artykule przedstawię

główne kierunki badań historycznych realizowanych w centrum¹, a odzwierciedlonych w kilkunastu tomach drukowanych materiałów pokonferencyjnych, od 10 lat wydawanych pod wspólnym tytułem „Tawriczeskije Cztienija”.

1. Powstanie i zadania Centrum Historii Parlamentaryzmu

Początki tej ważnej placówki kulturalno-oświatowej i naukowej związane są z utworzeniem 27 marca 1992 r. Międzyparlamentarnego Zgromadzenia Państw Uczestników Wspólnoty Niepodległych Państw, które w maju 1995 r. uzyskało oficjalne zatwierdzenie przez parlamenty państw – członków WNP. W Pałacu Taurydzkim zlokalizowano naczelne organy Zgromadzenia i przedstawicielstwa wszystkich państw członków WNP. Zgromadzenie Państw Uczestników WNP jest organem konsultacyjnym, a jego głównym zadaniem polega na przygotowywaniu dokumentów regulujących wzajemne relacje państw należących do tej międzynarodowej organizacji.

Usytuowanie Zgromadzenia w historycznym pałacu, w którym na początku XX w. przez kilkanaście lat działał parlament rosyjski, nabrało szczególnego znaczenia podczas zainicjowanych w 2005 r. przygotowań do uroczystych obchodów 100-letniej rocznicy powstania Dumy Państwowej. 17 listopada 2005 r. Rada Zgromadzenia WNP podjęła decyzję o „Przygotowaniach związanych z uroczystościami 100-lecia powstania Dumy Państwowej”, wśród których najistotniejszym było utworzenie Muzeum Historii Parlamentaryzmu w Rosji z siedzibą w Pałacu Taurydzkim. Samą ideę, na której oparto działalność tej instytucji, tak przedstawił prof. Konstanty A. Przenko, stojący na czele Rady Naukowo-Metodycznej powołanej przy muzeum:

Zwrócenie się ku historycznym korzeniom, szacunek dla osiągnięć naszych poprzedników to konieczny warunkiem pomyślnego rozwoju naszego kraju w XXI wieku. Bardzo ważne jest to, aby zachować wszystko, co wiąże się z działalnością posłów do zarówno czterech Dum Państwowych z początku XX wieku, jak też i współczesnej Dumy Państwowej Federacji Rosyjskiej (Ищенко 2008, 8).

Oznaczało to, że zadaniem muzeum jest nie tylko gromadzenie i prezentacja zabytków i dokumentów z lat 1906–1917, lecz także tych związanych ze współczesnym życiem parlamentarnym Federacji Rosyjskiej i państw należących do WNP. Tak dalej mówił K. A. Przenko:

¹ W niniejszym artykule skupiając się na najistotniejszym aspekcie działalności naukowej Centrum Historii Parlamentaryzmu w Rosji, którą jest organizacja konferencji „Tawriczeskije Cztienija”, pominię inną działalność tej instytucji, jak gromadzenie, restauracja i ciągła prezentacja zbiorów muzealnych, stałe i czasowe wystawy historyczne, akcje popularyzatorskie, współpraca ze szkołami i uczelniami itp.

Do podstawowych zadań Muzeum Historii Parlamentaryzmu w Rosji należy współpraca z wszelkimi strukturami politycznymi, społecznymi i kulturalno-oświatowymi w celu zbierania, analizowania i systematyzowania dokumentów dotyczących historii parlamentaryzmu w Rosji, a także podejmowanie i rozwijanie badań nad tą tematyką (ibidem).

Aktywna działalność pracowników zatrudnionych w muzeum, oparta na nowoczesnej formule instytucji kulturalno-naukowej łączącej klasyczną działalność wystawienniczo-ekspozycyjną z szeroką akcją popularyzacyjną (Internet, współpraca ze szkołami i uczelniami wyższymi), już po paru latach nie mieściła się w ramach samego tylko muzeum. Pisała o tym Lidia A. Krochina, dyrektor muzeum, we wspomnieniowym artykule przedstawiającym proces tworzenia muzeum i kształtowanie się planów jego rozwoju. W jej opinii muzeum powinno łączyć przeszłość z teraźniejszością poprzez

przyswojenie sobie przez obywateli naszego kraju, szczególnie przez młodzież, historycznej spuścizny dziejów parlamentaryzmu w Rosji w celu rozwijania kultury politycznej, formowania wartości demokratycznych w otwartym społeczeństwie (Крохина 2008, 222).

To nowoczesne podejście, odpowiadające nowym formom działalności europejskich placówek muzealnych, stało się przyczyną powołania, na bazie muzeum, w kwietniu 2010 r. Centrum Historii Parlamentaryzmu, które od tego czasu jest wiodącą rosyjską instytucją kulturalno-oświatową łączącą w sobie funkcje muzealne z promocją badań naukowych nad dziejami parlamentaryzmu w Rosji.

2. Siedziba Centrum Historii Parlamentaryzmu i miejsce konferencji

Nie można sobie wymarzyć lepszego miejsca na muzeum poświęcone dziejom parlamentaryzmu jak siedziba pierwszego w Rosji parlamentu. W dodatku jest to przepiękny klasycystyczny pałac wzniesiony w latach 1783–1789 według projektu wybitnego rosyjskiego architekta Iwana Starowa, z całym bogactwem klasycystycznych wnętrz, ogromną liczbą pomieszczeń (Таврический дворец 2003), wśród których najważniejsza jest gruntownie odrestaurowana w 2014 r. sala posiedzeń Dumy Państwowej Imperium Rosyjskiego². W niej właśnie odbywają się plenarne posiedzenia corocznych konferencji „Tawriczeskije Cztienija”³.

² Podczas restauracji sali plenarnej pieczołowicie odtworzono jej wygląd, układ foteli, podłogi itp. Porównując obecny wygląd z fotografiami z lat 1906–1917, piszący te słowa dokładnie określił, które miejsca zajmowali posłowie polscy z Królestwa Polskiego i z guberni litewsko-białorusko-ukraińskich.

³ Ogromną rolę w restauracji Pałacu Taurydzkiego odegrało zlokalizowanie w nim od 1992 r. Międzyparlamentarnego Zgromadzenia Państw Uczestników Wspólnoty Niepodległych Państw. To dzięki staraniom Michaiła I. Krotowa i jego następcy Aleksiego I. Siergiejewa, Generalnych Sekretarzy Rady Międzyparlamentarnego Zgromadzenia Państw Uczestników Wspólnoty Niepodległych Państw, dokonano rewitalizacji wnętrz pałacu i przywrócono jego historyczny wygląd.

3. Koncepcja konferencji i ich organizacja

Pomysłodawcą cyklicznych konferencji naukowych organizowanych przez Muzeum Historii Parlamentaryzmu w Rosji był prof. Andrej B. Nikołajew, kierujący Katedrą Historii Rosji w Rosyjskim Państwowym Uniwersytecie Pedagogicznym im. Aleksandra Hercena w Sankt Petersburgu i jednocześnie członek Rady Naukowo-Metodycznej powołanej przy muzeum. Jak sam pisał we wstępie do pierwszego tomu materiałów pokonferencyjnych:

Idea organizowania corocznych konferencji naukowych została przeze mnie zgłoszona jeszcze w 2006 roku podczas dyskusji nad głównymi kierunkami działalności Muzeum Historii Parlamentaryzmu w Rosji przy Międzyparlamentarnym Zgromadzeniu Państw Uczestników Wspólnoty Niepodległych Państw (Николаев 2008, 4).

Do tej propozycji wrócono na posiedzeniu Rady Naukowo-Metodycznej 18 stycznia 2007 r., podczas którego jej przewodniczący prof. Konstanty A. Przenko przedstawił ogólną koncepcję spotkań naukowych historyków zajmujących się dziejami obu izb parlamentu Rosji carskiej. Na kolejnym posiedzeniu Rady 15 maja 2007 r. nie dyskutowano już o celowości zorganizowania takich konferencji, a przede wszystkim o ich charakterze, formie i statusie naukowym. Ten ostatni aspekt był bardzo istotny, gdyż Muzeum Historii Parlamentaryzmu w Rosji nie organizowało wcześniej podobnych przedsięwzięć, dlatego jak pisze prof. A. B. Nikołajew: „Powzięto decyzję aby obniżyć status naukowy planowanego przedsięwzięcia do seminarium naukowego pod nazwą «Aktualne problemy rozwoju parlamentaryzmu w Rosji na początku XX wieku»” (ibidem). Uzgodniono też, że seminarium odbędzie się w grudniu 2007 r., a dokładną datę sprecyzowano na kolejnym posiedzeniu Rady 19 września 2007 r. Powołano wtedy komitet organizacyjny seminarium, do którego weszli historycy: prof. K. A. Przenko, dr Siergiej W. Kulikow, dr Igor W. Łukojanow, prof. A. B. Nikołajew, dr Natalia I. Łazukowa, dr Olga N. Gawrilenko oraz Lidia A. Krochina, dyrektor Muzeum Historii Parlamentaryzmu w Rosji.

Przeglądając pierwszy tom „Tawriczeskich Cztienij”, będący zbiorem części referatów wygłoszonych w trakcie obrad seminarium 11 grudnia 2007 r., należy stwierdzić, że obawy organizatorów dotyczące rangi naukowej pierwszego spotkania naukowców w Pałacu Taurydzkim były nieuzasadnione. Przedsięwzięcie skromnie nazwane „seminarium” okazało się konferencją naukową z prawdziwego zdarzenia. Pracowano w dwóch sekcjach i na obradach plenarnych, przy czym w sekcji drugiej („Duma i proces modernizacji w Rosji w początku XX w. w ocenach współczesnej młodzieży”) referaty wygłaszali doktoranci i studenci z różnych uczelni Sankt Petersburga. W sekcji pierwszej („Duma Państwowa Imperium Rosyjskiego: nowe spojrzenie i oceny”) i podczas obrad plenarnych wygłoszono 13 referatów, które zamieszczono w pierwszym tomie „Tawriczeskich Cztienij”. Przedstawiała one

nie tylko ówczesny stan badań w Rosji nad historią Dumy Państwowej, lecz także wskazywały na ogromne pole do dalszej działalności naukowej Muzeum Historii Parlamentaryzmu w Rosji.

Pierwsza konferencja w 2007 r. pokazała, jak wielka jest potrzeba kierunkowych badań nad historią obu izb przedstawicielskich w Rosji, sam zaś pomysł corocznych konferencji naukowych poświęconych tej tematyce okazał się przysłowiowym strzałem w dziesiątkę. Kolejne lata to stały i systematyczny rozwój „Tawriczeskich Cztienij”. W 2008 r. konferencja uzyskała status ogólnorosyjskiej, a od roku następnego do dzisiaj posiada charakter konferencji międzynarodowej. Od 2013 r., mimo podziału na sekcje, konferencja trwa dwa dni, od rana do wieczora wypełnionych intensywną pracą. Tylko dla przykładu podam, że w czasie ubiegłorocznej konferencji, 8–9 grudnia 2016 r., w trakcie dwóch posiedzeń plenarnych i w czasie obrad ośmiu sekcji (plus trzy sekcje młodzieżowe), wygłoszono 116 referatów (Таврические чтения 2016). Godny podkreślenia jest fakt, że wzrost liczby uczestników nie spowodował obniżenia poziomu naukowego wystąpień. Niemala w tym zasługa zbierającej się regularnie Rady Naukowo-Metodycznej oraz tworzonego corocznie Komitetu Naukowo-Organizacyjnego konferencji, dokonujących wstępnej selekcji referatów zgłaszanych przez potencjalnych uczestników, co nie jest wcale łatwym zajęciem, zważywszy na rosnącą rangę konferencji owocującą dużym napływem zgłoszeń (np. w 2016 r. zgłoszono ponad 250 propozycji referatów).

Tak duże przedsięwzięcie naukowo-kulturalne wymaga znacznego wysiłku organizacyjnego. Jako stały uczestnik konferencji od 2011 r. jednoznacznie stwierdzam, że organizacja „Tawriczeskich Cztienij” stoi na najwyższym poziomie, można i należy podawać ją jako wzór logistycznego przygotowania oraz zrealizowania wieloletniego cyklu wielkich konferencji naukowych. Ogromna to zasługa Lidii A. Krochiny, dyrektor centrum i nielicznego grona jej współpracownic.

Konferencje są nie tylko corocznym spotkaniem historyków z Rosji i innych krajów badających dzieje Dumy Państwowej i Rady Państwa, lecz także ważnym wydarzeniem kulturalnym i popularyzatorskim, albowiem towarzyszą im wystawy historyczne, prezentacje książek, koncerty muzyczne, konkursy historyczne i tak oryginalne pomysły jak np. przeprowadzony w 2016 r. konkurs na najlepszy studencki reportaż z obrad konferencji⁴. Dla łączenia historii z teraźniejszością istotne są spotkania, wykłady wspomnieniowe potomków wybitnych posłów do Dumy Państwowej (np. w 2016 r. Michaiła W. Rodziankę, przewodniczącego III i IV Dumy, wspominał jego wnuk – Aleksiej O. Rodzianko). Przy okazji konferencji organizuje się także dyskusje oraz panele dyskusyjne z byłymi lub czynnymi

⁴ Konkurs ogłoszono wśród studentów z wydziałów dziennikarskich wszystkich wyższych uczelni w Sankt Petersburgu. Ich zadaniem było przygotowanie reportażu z przebiegu konferencji. Reportaże miały różną formę: relacji z obrad plenarnych i posiedzeń sekcyjnych, wywiadów z uczestnikami, foto-reportaż, zbioru szkiców przedstawiających obrady, uczestników i wnętrza Pałacu Taurydzkiego. Jedna z uczestniczek konkursu narysowała nadzwyczaj udane karykatury kilku prelegentów.

posłami do współczesnego parlamentu rosyjskiego. Niezmiernie ciekawe są obrady sekcji młodzieżowych i studenckie spotkania z udziałem członków Dumy Państwowej Federacji Rosyjskiej. Współczesna młodzież rosyjska nie boi się zadawania trudnych pytań i polemizowania z politykami, którzy niejednokrotnie (czego byłem świadkiem) z dużym zakłopotaniem odpowiadali na bezpośrednie i otwarte pytania studentów. To duża zmiana, widoczna zwłaszcza dla polskiego historyka, pamiętam bowiem swoje rozmowy o historii i polityce z leningradzkimi kolegami studentami w latach schyłku rządów Leonida I. Breżniewa.

4. Znaczenie naukowe „Tawriczeskich Cztienij”

Dorobek naukowy 10 konferencji to 14 wydrukowanych tomów⁵ z referatami przekształconymi przez autorów w artykuły naukowe⁶. Tomy z lat 2007, 2008, 2010, 2011 są pojedyncze. Poczynając od drugiej części z 2009 r., znacznie powiększono ich format. W latach 2009, 2012–2015 wydawnictwa materiałów pokonferencyjnych składają się z dwóch części, co jest najwymowniejszym świadectwem rozwoju „Tawriczeskich Cztienij”.

Tylko jeden tom, wspomniana już druga część z 2009 r., ma charakter monograficznego zbioru artykułów. Poświęcono ją 220-leciu Pałacu Taurydzkiego i zawiera materiały z pracy trzech sekcji z konferencji „Tawriczeskije Cztienija 2009”, które obradowały pod wspólną nazwą: „Trzy wieki pod dachem Pałacu Taurydzkiego: polityka, dyplomacja, literatura i sztuka” (Николаев, Рейман 2011, 5–6). O tym, że kierownictwo Centrum Historii Parlamentaryzmu w Rosji przykładą dużą wagę do dokumentowania dziejów swojej siedziby, świadczy powrót w 2014 r. do pomysłu cyklu referatów dotyczących historii Pałacu Taurydzkiego. Podczas konferencji w 2014 r. w sekcji pod nazwą „225 lat pod dachem Pałacu Taurydzkiego: historia, architektura, malarstwo, literatura” ogłoszono 9 referatów.

W sumie do dzisiaj⁷ wszystkie tomy liczą 3912 stron tekstów naukowych, uzupełnionych kolorowymi wkładkami ze zdjęciami z obrad plenarnych, mikroreportażami fotograficznymi z wystaw prezentowanych w Pałacu Taurydzkim i płytami DVD (2009, 2012, 2014). Stanowi to 303 artykuły naukowe, nie licząc innych dodatkowych części każdego tomu, jak wstępy redakcyjne, wypowiedzi organizatorów, sprawozdania z przygotowania i prezentacji wystaw, dodatki, wykazy skrótów, informacje o autorach itp. Spośród 303 tekstów aż 281 dotyczy dziejów Dumy Państwowej i Rady Państwa z początków XX wieku, a 22 artykuły przedstawiają problematykę

⁵ Tomy z materiałami z konferencji ukazują się każdorazowo przed kolejną konferencją. A zatem materiały z 2016 r. zostaną opublikowane w grudniu 2017 r.

⁶ Materiały drukowane nie zawierają wszystkich referatów ogłoszonych na konferencjach.

⁷ Artykuł był przygotowany w dniach 27–30 kwietnia 2017 r.

związaną ze współczesnym parlamentaryzmem Rosji i krajów WNP. Redakcja naukowa wszystkich tomów została całkowicie społecznie wykonana przez prof. A. B. Nikołajewa. On jest także autorem wstępów do poszczególnych tomów charakteryzujących ich zawartość oraz wewnętrznego, problemowego układu artykułów różniącego się od nazw poszczególnych sekcji na kolejnych konferencjach, podczas których były wygłaszane. Teksty są opatrzone aparatem naukowym, wykazami skrótów, informacjami o autorach i w niektórych przypadkach aneksami. Od 2012 r. wszystkie tomy są oceniane przez zewnętrznych recenzentów.

Rozmiary niniejszego artykułu są zbyt skromne, aby podjąć próbę choćby ogólnej charakterystyki problemów poruszanych w opublikowanych tekstach. Niemniej nawet tylko liczbowe ujęcie wszystkich publikacji naukowych zamieszczonych w 9 rocznikach „Tawriczeskich Cztielij” pozwoli na znalezienie przynajmniej kilku prawidłowości charakteryzujących to cenne wydawnictwo. W tabeli nr 1 przedstawię charakterystykę liczbową publikacji w poszczególnych tomach z podziałem na artykuły dotyczące Dumy Państwowej i Rady Państwa, wyłącznie Rady Państwa oraz na teksty przedstawiające problematykę współczesnych ciał parlamentarnych w Federacji Rosyjskiej i krajach należących do WNP. Tabela nr 2 obejmuje teksty historyczne dotyczące Dumy Państwowej i Rady Państwa z lat 1905–1917, podzielone według kryterium problemowego z zastrzeżeniem, że podział tematyczny wewnątrz tabel jest wynikiem mojej subiektywnej oceny prezentowanych artykułów. Tabela nr 3 wyodrębnia artykuły dotyczące działalności posłów polskich w Dumie Państwowej i Radzie Państwa oraz wszystkie pozostałe teksty związane z szeroko rozumianą problematyką polską. Ma ona za zadanie poinformować polskiego czytelnika o tym, w którym tomie znajduje się dany artykuł, kto jest jego autorem i jaki ma tytuł. Dodatkowo w tej tabeli podałem tłumaczenie na język polski wszystkich tytułów wraz z krótkim opisem ich treści.

Tabela 1. Ogólna statystyka artykułów naukowych w „Tawriczeskich Cztielijach” z lat 2007–2015 według podejmowanej problematyki

Rok	Duma Państwowa i Rada Państwa	Wyłącznie Rada Państwa	Federacja Rosyjska i państwa WNP	Razem
2007	12		1	13
2008	18		2	20
2009	37			37
2010	17		4	21
2011	15		2	17
2012	31	1	1	33
2013	46	2	6	54
2014	49	2	3	54
2015	50	1	3	54
Razem	275	6	22	303

Organizatorem konferencji i wydawcą wszystkich omawianych tomów jest wymieniane już wielokrotnie Centrum Historii Parlamentaryzmu i analizując na dane z tabeli 1, jednoznacznie widać, że to historia, ta sprzed 100 lat, dominuje wśród artykułów naukowych opublikowanych w 9 rocznikach „Tawriczeskich Cztienij”. Co więcej, ogromna większość tekstów dotyczy Dumy Państwowej Imperium Rosyjskiego. Wśród 275 artykułów zebranych w rubryce „Duma Państwowa i Rada Państwa” tylko kilka podejmuje problematykę związaną z działalnością obu izb parlamentarnych. Dlatego uznałem za celowe wyodrębnienie opracowań dotyczących wyłącznie Rady Państwa – na 303 teksty jest ich tylko 6. Tak mała liczba artykułów poświęconych izbie wyższej parlamentu rosyjskiego wynika przede wszystkim z elitarności i swoistej ekskluzywności Rady Państwa, w połowie mianowanej, a w połowie wybieranej w cenzusowych i ograniczonych wyborach. Porównując ordynację wyborczą do Dumy Państwowej z ordynacją do Rady Państwa, to ta pierwsza, mimo wielu ograniczeń, może być nazwana powszechną, a posłów do Dumy można określić przedstawicielami społeczeństwa. A zatem udział społeczeństwa w procesie wyborczym posłów do Dumy był nieporównywalnie większy niż przy wyborach do Rady Państwa, poza tym zbiorowość posłów do Dumy była liczebnie większa. To z kolei stwarza o wiele szersze pole badawcze dla historyków w każdym aspekcie powstawania i działalności Dumy Państwowej. I pośrednio znalazło to odzwierciedlenie w tak dużej liczbie tekstów. Różnorodność podejmowanej tematyki badawczej związanej z Dumą Państwową, o czym mówi szerzej tabela 2, wskazuje też na ciągły proces odrabiania w historiografii rosyjskiej zaległości badawczych powstałych w czasach sowieckich, kiedy o parlamencie rosyjskim pisano głównie przy okazji rozpatrywania kolejnych aspektów działalności bolszewików. A zreformowana w 1906 r. Rada Państwa – poza zupełnie wyjątkowymi artykułami Aleksandra D. Stiepankiego (Степанский 1965a, b, c; 1971), potem długo niewydawaną drukiem dysertacją Anatola P. Borodina (Бородин 1977; 1999) i nigdy niewydrukowaną pracą doktorską Eleny. E. Nowikowej (Новикова 1985) – w historiografii sowieckiej niemal nie istniała. O tym jak wiele współcześnie jest jeszcze do zbadania świadczą wszystkie tomy „Tawriczewskich Cztienij”. Należy mieć nadzieję, że po badaniach nad Dumą Państwową przyjdzie czas na podobne rozważania związane z Radą Państwa („Encyklopedia Rady Państwa Imperium Rosyjskiego 1906–1917” wydana w 2008 r. jest dobrym początkiem takich działań) – to także postulat i propozycja dla organizatorów „Tawriczeskich Cztienij”. Wprawdzie Rada Państwa miała swoją siedzibę w Pałacu Maryjskim, nie w Taurydzkim (stąd może powinny być „Maryjskie Cztienija?”), lecz obecnie nie ma to żadnego znaczenia, natomiast istotne jest, że najważniejsza w Federacji Rosyjskiej instytucja kulturalno-naukowa, czyli Centrum Historii Parlamentaryzmu, działa w historycznej siedzibie Dumy Państwowej.

Wymienione już 22 artykuły poruszające problematykę funkcjonowania współczesnych ciał parlamentarnych w Rosji i krajach WNP to przede wszystkim opracowania politologiczne i jako takie dopiero po latach posłużą za materiał do analiz historycznych.

Tabela 2. Duma Państwowa i Rada Państwa Imperium Rosyjskiego 1905–1917. Problematyka artykułów naukowych w „Tawriczeskich Cztienijach” w latach 2007–2015

Duma Państwowa i Rada Państwa Rosji 1905–1917							
Lp.	główny problem badawczy	I Duma	II Duma	III Duma	IV Duma	wszystkie Dumy	razem
		liczba artykułów i rocznik	liczba artykułów i rocznik	liczba artykułów i rocznik	liczba artykułów i rocznik	liczba artykułów i rocznik	
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	ordynacja wyborcza	1(2010) 2(2015)				1(2008) 1(2010) 1(2012) 1(2014)	7
		3				4	
2.	wybory i ich przebieg	1(2012) 1(2013) 1(2014) 1(2015)	1(2010) 1(2014)	1(2008) 1(2013)	1(2007) 1(2012) 1(2013)	1(2011) 1(2012) 1(2013) 1(2014) 3(2015)	18
		4	2	2	3	7	
3.	relacje: Duma i społeczeństwo				2(2013) 1(2014)	2(2009) 1(2010) 2(2012) 5(2013) 3(2014) 4(2015)	20
					3	17	
4.	Pałac Taurydzki – siedziba Dumy					20(2009) 9(2014)	29
						29	
5.	organizacja Dumy				2(2008) 1(2013)	1(2013)	4
					3	1	
6.	codzienność parlamentarna	1(2007) 1(2012) 3(2013)		1(2013)	1(2014)	1(2011) 2(2013) 1(2014) 1(2015)	12
		5		1	1	5	
7.	partie w Dumie			1(2010) 1(2013)	1(2010) 1(2012) 3(2014)	1(2011) 1(2013) 4(2014) 1(2015)	14
				2	5	7	
8.	mniejszości narodowe w Dumie				2(2014)	1(2009) 1(2011) 2(2012) 1(2013) 1(2015)	8
					2	6	

cd. tabeli 2

1	2	3	4	5	6	7	8
9.	biografistyka dumska	1(2007) 3(2008) 2(2009) 1(2010) 1(2012) 2(2013)	1(2009) 1(2011) 1(2013) 1(2014)	1(2007) 1(2014) 1(2015)	1(2009) 1(2012) 1(2013) 3(2015)	4(2009) 2(2011) 2(2012) 1(2013) 2(2014) 2(2015)	36
		10	4	3	6	13	
10.	cesarz, rząd: relacje z Dumą	2(2008) 1(2013) 1(2015)			1(2009) 2(2010) 3(2011) 3(2014)	1(2007) 3(2008) 2(2010) 2(2012) 2(2013) 1(2014) 3(2015)	27
		4			9	14	
11.	działalność ustawodawcza	1(2010) 1(2013)		1(2007) 1(2008) 1(2009) 2(2011) 3(2012) 4(2015)	4(2007) 1(2008) 2(2010) 1(2011) 2(2012) 3(2014) 5(2015)	2(2008) 1(2009) 2(2010) 2(2014)	39
		2		12	18	7	
12.	prasa a Duma	1(2013) 1(2015)	2(2013)			2(2015)	6
		2	2			2	
13.	parlamentar- yzm w innych państwach					1(2012) 8(2013) 8(2014) 8(2015)	25
						25	
14.	źródła do dziejów Dumy i historiografia	2(2011) 1(2012) 1(2015)			1(2012) 1(2015)	2(2007) 1(2008) 1(2009) 5(2012) 2(2013) 1(2014) 1(2015)	19
		4			2	13	
15.	inne (Manifest 17 X 1905 r., Konstytuanta, metodologia)	1(2009) 1(2010) 1(2014) 2(2012) 1(2013)				1(2008) 1(2013) 1(2014) 2(2015)	11
		6				5	
Razem		40	8	20	51	156	275

Analiza treści 275 artykułów poświęconych historii Dumy Państwowej i Rady Państwa zamieszczonych w 9 rocznikach „Tawriczeskich Cztienij” pozwala na wysunięcie kilku wniosków natury ogólnej.

Po pierwsze, widać wyraźną tendencję do ujęć syntetycznych i uogólniających. Świadczy o tym 156 artykułów o charakterze przekrojowym poruszających zagadnienia z okresu istnienia wszystkich czterech Dum Państwowych.

Po drugie, najczęściej opisywana jest IV Duma, po niej I Duma, następnie III i w końcu II Duma. Duże zainteresowanie IV Dumą nie wynika z jakiegoś jej specjalnego znaczenia, ale przede wszystkim z faktu, że działała ona w czasie I wojny światowej, w okresie obalenia caratu i rewolucji lutowej. I właśnie tym wydarzeniom i ich związkowi z IV Dumą poświęcona była większość tekstów umieszczonych w rubryce zatytułowanej „IV Duma”, tym bardziej iż w 2014 r. obchodzono 100-lecie wybuchu I wojny światowej. Teksty (w liczbie 40) dotyczące I Dumy informują czytelnika, że początki parlamentaryzmu w Rosji są dla historyków rosyjskich nadal tak samo interesujące jak ostatnie lata istnienia Dumy Państwowej.

Po trzecie, przeważające w całej liczbie prezentowanych tekstów są analizy zjawisk i wydarzeń natury polityczno-społeczno-kulturalnej. Właściwie nie ma odrębnego tekstu, który przedstawiałby ekonomiczną i gospodarczą stronę działalności parlamentu rosyjskiego zarówno na poziomie centralnym, jak gubernialnym (np. realizacja projektów Dumy w dziedzinie rozwoju gospodarczego Rosji). To bolączka większości historiografii narodowych w krajach europejskich (i nie tylko), gdyż ciekawsze dla autorów i czytelników są opracowania z dziedziny historii polityczno-społecznej niż gospodarczej.

Po czwarte, stosunkowo dobrze przedstawiana jest działalność ustawodawcza Dumy Państwowej (z zastrzeżeniem dotyczącym kwestii gospodarczych), potem biografistyka dumska oraz relacje parlamentu z cesarzem i rządem. Należy pamiętać, że pierwsza i trzecia kwestia łączą się ściśle ze sobą, bo to Duma zatwierdzała budżety państwa i obradowała głównie (choć nie tylko) nad projektami ustawodawczymi zgłaszanymi przez rząd.

Po piąte, godnym podkreślenia jest zbiór artykułów (29) dotyczących historii Pałacu Taurydzkiego. Teksty te świadczą o znaczeniu tego zabytkowego i przepięknego obiektu architektonicznego w Sankt Petersburgu zarówno dla historii parlamentaryzmu rosyjskiego, jak i dla organizatorów konferencji.

Po szóste, ważnym dla samej idei konferencji i znaczącym rozszerzeniem jej tematyki badawczej, jest wyjście poza problematykę parlamentaryzmu rosyjskiego w postaci 25 tekstów dotyczących dziejów parlamentaryzmu w innych krajach europejskich. Artykuły te zgrupowane w trzech tomach, w następujących po sobie latach (2013, 2014, 2015), stanowią pokłosie obrad trzech sekcji, z których pierwsza w 2013 r. zajmowała się tylko parlamentaryzmem brytyjskim, zaś następne także parlamentaryzmem niemieckim, polskim, serbskim i szeroko rozumianym „zachodnioeuropejskim”. Niemniej jednak przewaga zainteresowania Wielką Brytanią

i jej parlamentem u historyków rosyjskich jest dominująca – to aż 17 artykułów na ogólną liczbę 25. Niemieckie izby ustawodawcze zainteresowały czterech autorów, polski Sejm dwóch, jednego autora zajęła serbska Skupsztina, również jeden badacz skupił się na parlamentarystyce w krajach zachodniej Europy.

5. Problematyka dotycząca udziału Polaków w działalności Dumy Państwowej i Rady Państwa

Tabela 3. Wykaz artykułów podejmujących tematykę polską lub dotyczących działalności posłów polskich w Dumie Państwowej i Radzie Państwa

Lp.	Rok	Autor	Tytuł	Opis
1	2	3	4	5
1.	2008	Надрова Валерия Антониновна	Городовое положение для городов Царства Польского и Государственная Дума (Duma Państwowa wobec projektu samorządu miejskiego dla miast Królestwa Polskiego)	Przedstawienie przebiegu debat w Dumie i Radzie Państwa nad projektem „O przekształceniu samorządu miejskiego w Królestwie Polskim” z 1910 r.
2.	2009	Циунчук Рустем Аркадьевич	Национальные фракции Государственной думы Российской империи: типология, состав (Fracje narodowe w Dumie Państwowej Imperium Rosyjskiego: skład, typologia)	Analiza organizacji i składu grup narodowych, religijnych (np. muzułmanie, Żydzi) skupiających posłów (w tym Koła Polskiego i Koła Posłów Polaków z Litwy i Rusi) dokonana dla czterech Dum Państwowych.
3.		Витухновская-Кауппала Марина Александровна	Политическая маркировка пространства Российской империи: Финляндия и Польша в Думской дискуссии (1907–1912) (Polityczne cechy przestrzeni Imperium Rosyjskiego: Finlandia i Polska w dyskusji w Dumie (1907–1912))	Pokazanie na przykładzie Finlandii i Królestwa Polskiego jak mieszkańcy Rosji, w osobach posłów do I, II i III Dumy Państwowej, widzieli polityczną i narodowościową mapę Rosji.
4.		Шигабутдинов Рафаэль Рустамович	«72 дня первого Русского парламента» в политической практике профессора Казанского университета Г. Ф. Шершеневича („72 dni pierwszego rosyjskiego parlamentu” w działalności politycznej Gabriela F. Szerszeniewicza, profesora Uniwersytetu w Kazaniu)	Przedstawienie działalności politycznej tego wybitnego rosyjskiego uczonego polskiego pochodzenia w okresie wyborów do I Dumy Państwowej i w 72 dniach jej działalności.
5.		2011	Юрковский Роман Янович	Было ли возможным сотрудничество польских и русских землевладельцев в 9 западных губерниях во время выборов в I–IV Государственные думы и в Государственный совет в 1906, 1909, 1910 и 1913 годах? (Czy była możliwa współpraca polskich i rosyjskich ziemian z dziesięciu guberni zachodnich podczas wyborów do I–IV Dumy Państwowej i Rady Państwa w latach 1906, 1909, 1910 i 1913?)

cd. tabeli 3

1	2	3	4	5
6.	2012	Циунчук Рустем Аркадьевич	Немецкий, польский и еврейский вопросы в Государственной Думе: «свои», «иные», «другие» «чужие» (Problem niemiecki, polski i żydowski w Dumie Państwowej: „swoi”, „nie swoi”, „inni”, „obcy”)	Syntetyczna analiza ukazująca jak problem narodowy wpływał na politykę wewnętrzną Rosji, szczególnie na jej życie parlamentarne jak i na działalność władz państwowych.
7.		Юрковский Роман Янович	Польские депутаты Государственного совета в борьбе против попыток П. А. Столыпина введения в 1906 году земств в западных губерниях (Polscy posłowie do Rady Państwa w walce z próbami P. A. Stołypina wprowadzenia w 1906 roku ziemstw do guberni zachodnich)	Opis zabiegów polskich posłów do Rady Państwa z guberni zachodnich mających na celu niedopuszczenie w 1906 r. do wprowadzenia przez rząd P. A. Stołypina ziemstw (opartych na modelu z 1890 r.) w tych guberniach.
8.		Столяров Алексей Олегович	Исторические образы России в парламентском дискурсе «посткоммунистических» и «постсолидарностных» партий по материалам стенограмм Польского сейма 1991–2001 гг. (Widzenie historii Rosji przez postkomunistyczne i „postsolidarnościowe” partie w debatach parlamentarnych w polskim Sejmie. Na podstawie stenogramów sejmowych lat 1991–2001)	Ogólne przedstawienie poglądów historyczno-politycznych polskich posłów do Sejmu z lat 1991–2001 na historię Rosji i Związku Radzieckiego; widzenie Rosji i ZSRR oczami posłów do Sejmu.
9.	2013	Циунчук Рустем Аркадьевич	Холмский вопрос в Государственной думе: католики – православные – униаты (поляки – русские – малороссы) (Problem chełmski w Dumie Państwowej: katolicy – prawosławni – unici (Polacy – Rosjanie – Rusini)	Przedstawienie debaty w Dumie nad utworzeniem i wyodrębnieniem w 1913 r. guberni chełmskiej z Królestwa Polskiego w stulecie tego wydarzenia.
10.		Юрковский Роман Янович	«Пузырек с ядом». Ипполит Корвин-Милевский в Государственном совете в 1906–1910 гг. („Woreczek z trucizną”. Hipolit Korwin-Milewski w Radzie Państwa w latach 1906–1910)	Zwięzłe przedstawienie działalności politycznej w Petersburgu Hipolita Korwin-Milewskiego, posła wileńskiego do Rady Państwa w latach 1906–1910.
11.	2014	Циунчук Рустем Аркадьевич	История российского парламентаризма в мемуарах члена Государственного совета Российской империи Эдварда Войнилловича (Historia parlamentarizmu w Rosji we wspomnieniach Edwarda Woyniłłowicza, posła do Rady Państwa)	Analiza wspomnień Edwarda Woyniłłowicza, posła do Rady Państwa z guberni mińskiej w latach 1906–1909 pod kątem jego działalności politycznej i jego oceny początków parlamentarizmu w Rosji.
12.		Юрковский Роман Янович	Украинные знакомые. Польские депутаты Государственной думы и Государственного совета из Западного края и их отношения с П. А. Столыпиным в 1906–1911 гг. (Kresowi znajomi. Polscy posłowie do Dumy Państwowej i Rady Państwa i ich relacje z P. A. Stołypinem w latach 1906–1911)	Pokazanie jak znajomość polskich ziemian z P. A. Stołypinem z czasów kowieńskich i grodzieńskich (1889–1903) była przez nich wykorzystywana w działalności parlamentarnej i politycznej.

cd. tabeli 3

13.	2015	Юрковский Роман Янович	Аудиенции у Николая II в 1906–1917 годах в воспоминаниях полских членов Государственного совета (Audiencje u Mikołaja II w latach 1906–1917 we wspomnieniach polskich posłów do Rady Państwa)	Przedstawienie wrażeń i opinii polskich posłów do Rady Państwa po audiencjach u Mikołaja II i jego żony.
14.		Аржакова Лариса Михайловна	История Польского сейма как одна из ключевых проблем российской исторической полонистики XIX века (Dzieje polskiego Sejmu jako jeden z kluczowych problemów historii rosyjskiej polonistyki w XIX wieku)	Analiza opinii o polskim Sejmie wyrażanych w pracach Mikołaja M. Karamzina i Mikołaja I. Kariejewa.

Artykuły naukowe podejmujące tematykę polską lub dotyczące działalności posłów polskich w Dumie Państwowej i Radzie Państwa stanowią niecałe 5% z ogólnej liczby 281 tekstów zamieszczonych w dziewięciu tomach „Tawriczeskich Cztielij” (275 + 6). Są one pracami siedmiu autorów, z których dwóch: Rustem Arkadiewicz Ciunczuk i Roman Jurkowski napisało łącznie 9 tekstów. Pozostałe są pojedynczymi artykułami różnych autorów. Biorąc pod uwagę np. rolę, którą odgrywały obydwie Koła Polskie w II Dumie, można powiedzieć, że 14 tekstów na ogólną liczbę 281 to niewiele. Ale nie można i nie należy patrzeć na „Tawriczeskije Cztienia” przez pryzmat polski. Pomimo międzynarodowego charakteru konferencji organizowane w Pałacu Taurydzkim mają za zadanie skupiać przede wszystkim rosyjskich uczonych i prezentować wyniki badań Rosjan nad rosyjskim parlamentaryzmem z początków XX w. Z tego punktu widzenia 14 artykułów to wcale niemało, jeśli uwzględnić choćby tylko jedną barierę w badaniach, jaką jest znajomość języka polskiego.

„Tawriczeskije Cztienia” od lat są największym spotkaniem, niemal instytucją, skupiającą rosyjskich badaczy dziejów obu izb przedstawicielskich w Rosji Romanowów. Prezentują nie tylko aktualny stan badań, lecz także wskazują na kolejne kierunki poszukiwań i historycznych analiz. Związani są z nimi tak wybitni rosyjscy historycy, jak: Igor W. Łukojanow, Siergiej W. Kulikow, Wadim A. Demin, Kirył A. Sołowiow, Rustem A. Ciunczuk, Igor K. Kirjanow, Andrej B. Nikołajew, Dmitrij W. Aronow.

Bibliografia

- Бородин, А. П. (1977a), Усиление позиций объединенного дворянства в Государственном совете в 1907–1914 годах, В: Вопросы истории. 2, 56–66.
- Бородин, А. П. (1977b), Государственный совет и столыпинская программа преобразований в области местного управления, суда и начального образования. Москва [диссертация].
- Бородин, А. П. (1999), Государственный совет России (1906–1917). Киров.
- Крохина, Л. А. (2008), Музей истории парламентаризма в России: создание и первые шаги деятельности В: Николаев, А. Б. (ред.), Таврические чтения 2007. Актуальные проблемы истории парламентаризма в России в начале XX века. Санкт-Петербург, 222–225.

- Николаев, А. Б. (2008), Предисловие. В: Николаев, А. Б. (ред.), Таврические чтения 2007. Актуальные проблемы истории парламентаризма в России в начале XX века. Санкт-Петербург, 4–6.
- Николаев, А. Б./Рейман, А. Л. (2011), Предисловие, В: Николаев, А. Б. (ред.), Таврические чтения 2009, часть II. Три века под сенью Таврического дворца: политика, дипломатия, литература, искусство. Санкт-Петербург, 5–9.
- Новикова, Е. Э. (1985), Государственный совет в годы первой мировой войны 1914–1917 гг. (Из истории кризиса «верхов» накануне Февральской буржуазно-демократической революции). Москва [диссертация].
- Пшенко, К. А. (2008), Вступительные слово от имени организаторов семинара председателя научно-методического совета при Музее истории парламентаризма в России. В: Николаев, А. Б. (ред.), Таврические чтения 2007. Актуальные проблемы истории парламентаризма в России в начале XX века. Санкт-Петербург, 7–9.
- Степанский, А. Д. (1965а), Государственный совет в период революции 1905–1907 гг. (Из истории «второго шага по пути превращения самодержавия в буржуазную монархию»). Москва [диссертация].
- Степанский, А. Д. (1965b), Политические группы в Государственном совете в 1906–1907 гг. В: История СССР, 4, 49–64.
- Степанский, А. Д. (1965с), Реформа Государственного совета в 1906 г. В: Труды Московского государственного историко-архивного института. 20, 179–211.
- Степанский, А. Д. (1971), Польская группа Государственного совета в 1906–1907 гг. В: Дяков, В. (ред.), Исследования по истории польского общественного движения XIX в. – начала XX в. Москва, 362–371.
- Таврический дворец (2003), Таврический дворец. Санкт-Петербург.
- Таврические чтения (2016), Таврические чтения 2016. Программа международной научной конференции «Актуальные проблемы парламентаризма: история и современность», 8–9 декабря 2016 года, Санкт Петербург, Таврический дворец. Санкт Петербург.